

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Α΄ Λυκείου

Θεματική ενότητα:

Τα φύλα στη λογοτεχνία

Τίτλος:

«Η δύναμη του έρωτα: το ερωτικό βίωμα στη λογοτεχνία από τη σκοπιά των δύο φύλων»

Συγγραφή: ΕΛΕΝΗ ΧΕΙΜΑΡΙΟΥ

Εφαρμογή: ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΑΡΜΠΑΝΗ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2013

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σεναρία και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Η δύναμη του έρωτα: το ερωτικό βίωμα στη λογοτεχνία από τη σκοπιά των δύο φύλων.

Εφαρμογή σεναρίου

Παρασκευή Σαρμπάνη

Δημιουργία σεναρίου

Ελένη Χειμαριού

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική λογοτεχνία

Τάξη

Α΄ Λυκείου

Σχολική μονάδα

1^ο Γενικό Λύκειο Νίκαιας

Χρονολογία

Από 5-11-2013 έως 26-11-2013.

Διδακτική/θεματική ενότητα

Τα φύλα στη λογοτεχνία

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

8 ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος: εργαστήριο πληροφορικής

II. Εικονικός χώρος: Wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Η εφαρμογή βασίστηκε στις αρχές της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας, μιας και στο συγκεκριμένο σενάριο προβλεπόταν να αναλάβουν οι ομάδες των μαθητών έναν ενεργητικό, αυτόνομο ρόλο στην προσπάθεια διερεύνησης του θέματος. Αυτό αποδείχθηκε και ένα από τα βασικότερα προβλήματα που ανέκυψαν κατά την εφαρμογή του σεναρίου, όπως θα φανεί στη συνέχεια.

Για τους μαθητές και τις μαθήτριες ήταν η πρώτη φορά που εργάζονταν συστηματικά σε περιβάλλον Wiki. Πριν την έναρξη της εφαρμογής είχε προηγηθεί ένα δίωρο κατά το οποίο δόθηκε στα παιδιά –χωρισμένα ήδη στις ομάδες με τις οποίες εργάστηκαν και στη συνέχεια– ένα φύλλο εργασίας που σκοπό είχε την εξοικειώσή τους με το Wiki και τις δυνατότητες που προσφέρει.

Επειδή το σενάριο αυτό δεν ήταν το πρώτο που εφαρμόστηκε στη συγκεκριμένη τάξη στο πλαίσιο της ενότητας «Τα φύλα στη λογοτεχνία», οι μαθητές και οι μαθήτριες ήταν εξοικειωμένοι με όρους όπως το βιολογικό και το κοινωνικό φύλο. Ήταν, ακόμη, εξοικειωμένοι με τη σχέση μεταξύ ιστορικότητας των κειμένων και των τρόπων αποτύπωσης των δύο φύλων.

Η εκπαιδευτικός είχε εμπειρία διδασκαλίας στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο εργασίας και ήταν εξοικειωμένη με τη διαχείριση Wiki.

Το εργαστήριο του σχολείου είναι σχετικά καινούργιο και πολύ καλά συντηρημένο και μας δόθηκε η δυνατότητα να το χρησιμοποιήσουμε σε όλες τις φάσεις της εργασίας μας.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Ελένη Χειμαριού, Η δύναμη του έρωτα: το ερωτικό βίωμα στη λογοτεχνία από τη σκοπιά των δύο φύλων, Νεοελληνική Λογοτεχνία, Β΄ λυκείου, 2012.

Το σενάριο αντλεί

Το παρόν σενάριο αντλεί το θέμα και κάποια από τα προτεινόμενα κείμενα από το [α΄ σχέδιο προγραμματισμού](#) (και όχι σεναρίου) των Δημήτρη Χριστόπουλου και Ελένης Πατσιατζή και το [σχέδιο μαθήματος](#) των Στ. Καλιώρα και Ν. Λουκοπούλου.

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σενάριο αυτό εντάσσεται στη διδακτική ενότητα «Τα φύλα στη λογοτεχνία» της Α΄ Λυκείου (ΦΕΚ Β 1562/27-6-2011, [Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Λογοτεχνίας Α΄ Λυκείου](#), Αρθρ.6/σ. 21075) και πραγματεύεται το θέμα του έρωτα από τη σκοπιά των φύλων. Μέσα από τη μελέτη συγκεκριμένων λογοτεχνικών κειμένων, εργαζόμενοι σε ομάδες, οι μαθητές και οι μαθήτριες εξερεύνησαν πώς εκφράζουν τον έρωτά τους ανδρικές και γυναικείες φωνές και πώς αναπαρίστανται μέσα στα κείμενα διαφόρων περιόδων της νεοελληνικής λογοτεχνίας ο ερωτευμένος άνδρας και η ερωτευμένη γυναίκα. Στην τελευταία φάση εφαρμογής του σεναρίου επιχειρήθηκε να διατυπώσουν τον δικό τους λόγο για την εμπειρία του έρωτα.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η εφαρμογή αυτή αποφασίστηκε εξ αρχής να είναι πιο περιορισμένη χρονικά από το πρωτότυπο σενάριο. Στο αρχικό σενάριο προβλέπονταν δώδεκα ώρες ενώ η εφαρμογή αναπτύχθηκε τελικά σε οκτώ ώρες (παρά την αρχική επιθυμία για περιορισμό της εφαρμογής κατά δύο ακόμη ώρες). Η επιλογή αυτή διαφοροποίησε το εφαρμοσμένο σενάριο τόσο ως προς το εύρος του υπό εξέταση υλικού, που περιορίστηκε σημαντικά, όσο και ως προς την πρόκριση συγκεκριμένων στόχων και τον αποκλεισμό άλλων που προβλέπονταν στο αρχικό σενάριο. Δυο σημαντικές όμως –για την ταυτότητα του σεναρίου– επιλογές διατηρήθηκαν: η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και, προφανώς, η αξιοποίηση των ΤΠΕ.

Η επιλογή της εργασίας σε ομάδες έγινε με την πεποίθηση πως η διάταξη αυτή επιτρέπει πιο αποτελεσματικά στους μαθητές και στις μαθήτριες να αναλάβουν συγκεκριμένους ρόλους και να μην οχυρωθούν πίσω από τη σιωπή που εξασφαλίζουν –ή στην οποία καταδικάζουν– οι πολυπληθείς μας τάξεις. Η επιλογή να επιστρέψουμε στην ολομέλεια της τάξης στην τελευταία φάση του σεναρίου έγινε συνειδητά, με το σκεπτικό πως είναι σημαντικό να διατυπώσει καθένας και καθεμιά στο κλείσιμο της ενότητας τον προσωπικό του περί έρωτα λόγο και να παρουσιάσει τη θέση αυτή ενώπιον της «φυσικής» κοινότητας αυτήν τη φορά.

Η αξιοποίηση των ΤΠΕ –που στη συγκεκριμένη εφαρμογή εστιάστηκε καταρχάς στη δημιουργία μιας κοινότητας αναγνωστών μέσα σε ένα περιβάλλον Wiki και δευτερευόντως στην επεξεργασία διαδικτυακού υποστηρικτικού υλικού– είχε σκοπό να εκτεθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στις δυνατότητες που τους παρέχουν οι τεχνολογίες του Web 2.0 και να πειραματιστούν με μια διαφορετική αναγνωστική ταυτότητα. Τους ζητήθηκε να διαβάσουν λογοτεχνία, να γράψουν για τη λογοτεχνία και να επιχειρήσουν να εκφράσουν δημιουργικά τις δικές τους σκέψεις περί έρωτα, τη δική τους εμπειρία, να συζητήσουν για τη λογοτεχνία και όλα τα παραπάνω υπό τους διαφορετικούς όρους που εξασφαλίζουν οι ΤΠΕ, έστω και αν δεν τους ζητήθηκε να αναστοχαστούν κριτικά, σχετικά με τη διαφορετική αυτή αναγνωστική εμπειρία. Στο ζήτημα της ενσωμάτωσης των ΤΠΕ στη διδασκαλία συνάντησα και τις μεγαλύτερες αντιστάσεις εκ μέρους των μαθητών, όπως θα περιγραφεί και στη συνέχεια.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να εκτιμήσουν το γεγονός πως ο έρωτας είναι ένα πολύτιμο, ζωογόνο συναίσθημα που η ύμνησή του διατρέχει τον χρόνο,

- να αποκτήσουν επίγνωση των συναισθημάτων τους και της οπτικής των άλλων,
- να κατανοήσουν πως υπάρχει ένας συνεχής διάλογος μεταξύ των συναισθημάτων και του ιστορικού και πολιτισμικού συγκειμένου,
- να σχολιάζουν τις κοινωνικές, ιστορικές και πολιτισμικές παραμέτρους που προσδιορίζουν την υποκειμενικότητα ανδρών και γυναικών σε σχέση με το ερωτικό βίωμα.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Με την εφαρμογή του σεναρίου επιδιώχθηκε:

- να εξοικειωθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες με τη μεταφορική λειτουργία της γλώσσας με την οποία εξωτερικεύεται το ερωτικό βίωμα,
- να αποδεχθούν την πολλαπλότητα των ερμηνευτικών προσεγγίσεων και να αντιμετωπίζουν κριτικά και τις δικές τους ερμηνευτικές προσεγγίσεις,
- να διερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίο αποτυπώνεται σε ένα λογοτεχνικό κείμενο το ερωτικό βίωμα από τη σκοπιά του ερωτευμένου άνδρα ή της ερωτευμένης γυναίκας και να ανιχνεύσουν τα κοινωνικά στερεότυπα περί φύλου που διαμορφώνουν το βίωμα αυτό,
- να παρατηρήσουν πώς διαφορετικές εποχές εξέφρασαν λογοτεχνικά με διαφορετικό τρόπο το θέμα του έρωτα,
- να χρησιμεύσει η λογοτεχνική έκφραση του έρωτα στα κείμενα με τα οποία ήρθαν σε επαφή προκειμένου να εκφράσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τον προσωπικό τους λόγο για τον έρωτα.

Γραμματισμοί

Επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να παράγουν προφορικό και γραπτό λόγο, παρουσιάζοντας τις απόψεις τους σχετικά με το υπό εξέταση ζήτημα και αξιοποιώντας τις προϋπάρχουσες γλωσσικές δεξιότητές τους,
- να ανατρέχουν σε άλλες πηγές, έξω από το κείμενο, προκειμένου να φωτίσουν τις άδηλες όψεις και πτυχές του λογοτεχνικού κειμένου,
- να αντιμετωπίζουν κριτικά τα λογοτεχνικά κείμενα και να εντοπίζουν σε αυτά τα στερεότυπα και τις ιδεολογικές θέσεις της κοινωνίας της οποίας αποτελούν έκφραση,
- να εξάγουν προσωπικές ερμηνείες για τα κείμενα με τα οποία έρχονται σε επαφή και να αξιολογούν τις ερμηνείες των συμμαθητών τους, συμμετέχοντας σε μια διαδικτυακή αναγνωστική κοινότητα,
- να δίνουν φωνή στα δικά τους συναισθήματα χρησιμοποιώντας τον λόγο, πειραματιζόμενοι με πρακτικές δημιουργικής γραφής.

Διδακτικές πρακτικές

Επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να ισορροπούν δημιουργικά μεταξύ των απαιτήσεων της ομάδας και της ανάγκης τους για προσωπική έκφραση (ομαδοσυνεργατική διδασκαλία),
- να μπορούν να παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της εργασίας τους με τρόπο που να γίνονται κατανοητοί σε κοινό που δεν έχει εστιάσει στα ίδια ακριβώς σημεία της θεματικής και να κρατούν ζωντανό το ενδιαφέρον των ακροατών τους (παρουσίαση των εργασιών στο πλαίσιο της ολομέλειας),
- να εξετάζουν τα λογοτεχνικά και τα άλλα προς επεξεργασία κείμενα υπό το πρίσμα του συγκεκριμένου ερωτήματος το οποίο αναλαμβάνουν να απαντήσουν (διερευνητική-ανακαλυπτική μάθηση).

Λόγω έλλειψης χρόνου –αλλά και απουσίας προηγούμενης εμπειρίας του συγκεκριμένου τμήματος είτε με την εργασία σε ομάδες είτε με την εργασία στο εργαστήριο– δε ζητήθηκε από τους μαθητές να εξερευνήσουν ελεύθερα στο διαδίκτυο και να αναζητήσουν οι ίδιοι υποστηρικτικό υλικό για τα προς εξέταση κείμενα, επιλογή η οποία αναπόφευκτα αποδυνάμωσε το σενάριο. Προκρίθηκαν άλλοι στόχοι του συγκεκριμένου σεναρίου και όχι η καλλιέργεια δεξιοτήτων κριτικής αναζήτησης στο Διαδίκτυο.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου μου ανατέθηκε στο πλαίσιο της πράξης «Δημιουργία Πρωτότυπης Μεθοδολογίας για τα Μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση» του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας. Ανεξάρτητα όμως από την ανάθεση, θεωρώ πως η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος, στο οποίο επικεντρώνεται το σενάριο αυτό, είναι εξαιρετικά εύστοχη τόσο ως προς τους στόχους που θέτει η θεματική σχετικά με την αναπαράσταση των φύλων στη λογοτεχνία, όσο και ως προς γενικότερους στόχους της σχολικής εκπαίδευσης. Οι έφηβοι, στην προσπάθειά τους να κατακτήσουν την υποκειμενικότητά τους και να ορίσουν τον εαυτό τους, αναπτύσσουν έντονο ενδιαφέρον για τον έρωτα και εξερευνούν τα συναισθήματά τους και τους ρόλους που μπορούν να αναλάβουν ως ερωτευμένα υποκείμενα.

Συγχρόνως, στο συγκεκριμένο πεδίο εκφράζονται πολλές από τις παθογένειες της κοινωνίας μας όσον αφορά τους έμφυλους ρόλους που αναλαμβάνουν οι άντρες και οι γυναίκες. Οι έφηβοι μαθητές και μαθήτριες παγιδεύονται πολλές φορές σε προκατασκευασμένα σχήματα σχετικά με το πώς «πρέπει» να ερωτευθούν και να εκφράσουν τον έρωτά τους, σχήματα που τους κληροδοτούνται είτε από την επιβίωση

παραδοσιακών αγκυλώσεων της κοινωνίας μας είτε από καινούργια ιδεολογήματα που κατασκευάζει η δική μας εποχή, όπως και κάθε εποχή.

Ο τελευταίος αυτός συνδυασμός είναι εκρηκτικός και δυσχεραίνει τους εφήβους να βιώσουν με πληρότητα και αδιαμεσολάβητα το συναίσθημα του έρωτα, όπως δηλαδή έχουν δικαίωμα να κάνουν. Ίσως να μην είναι δυνατό –ούτε και χρήσιμο– να συζητήσουμε με τους μαθητές και τις μαθήτριές μας την άποψη ότι «οι άνθρωποι δε θα ερωτεύονταν ποτέ, αν δεν είχαν ακούσει να γίνεται λόγος περί έρωτα», αλλά νομίζω πως δε θα διαφωνήσει κανείς ότι η αναπαράσταση του έρωτα στη λογοτεχνία προσφέρει ένα εξαιρετικό εγχειρίδιο, όχι για το πώς να ερωτεύεσαι αλλά για το πώς εκφράζεται ο έρωτας και ακόμη-ακόμη για το πώς πλουτίζουν και βαθαινούν τα συναισθήματα ή πώς βιώνεται ο έρωτας σε όλο του το μεγαλείο.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Στο νέο ΠΣ για το μάθημα της Λογοτεχνίας στην Α΄ Λυκείου το θέμα του έρωτα εντάσσεται στη διδακτική ενότητα «Τα φύλα στη λογοτεχνία» και συνδέεται (άρα και συνεξετάζεται) με το φύλο, το οποίο «προσδιορίζεται από τα ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα αλλά και από την οπτική γωνία και την τεχνοτροπία του κάθε συγγραφέα» (ΦΕΚ Β 1562/27-6-2011, [Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Λογοτεχνίας Α΄ Λυκείου](#), Αρθρ.6/σ. 21075).

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Στο πλαίσιο της εφαρμογής ζητήθηκε από τους μαθητές να παραγάγουν κείμενα χρησιμοποιώντας επεξεργαστή κειμένου και πρόγραμμα δημιουργίας παρουσιάσεων. Για λόγους που θα εξηγηθούν στη συνέχεια αξιοποιήθηκε τελικά μόνο το πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου. Μια από τις ομάδες πρότεινε να δημιουργήσει μια ψηφιακή αφήγηση, την οποία όμως τελικά δεν ολοκλήρωσε. Πολύ λίγο, λοιπόν, μετακινήθηκε τελικά η εφαρμογή αυτή από μια κλασική παραγωγή κειμένων προς μια διεύρυνση της έννοιας της κειμενικότητας.

Ζητήθηκε επίσης από τους μαθητές και τις μαθήτριες, στην προσπάθεια προσπέλασης των λογοτεχνικών κειμένων που είχαν προς επεξεργασία, να αξιοποιήσουν διαδικτυακές πηγές, στις οποίες όμως παραπέμφθηκαν από τη διδάσκουσα και επομένως δεν υπήρξε ελεύθερη αναζήτηση και άσκησή τους στην κριτική επεξεργασία των πληροφοριών που εντόπιζαν. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στην επιλογή αυτή μας υποχρέωσε ο περιορισμένος χρόνος.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες ανήρτησαν τα κείμενά τους στο Wiki της τάξης και κλήθηκαν να σχολιάσουν τα κείμενα των άλλων ομάδων, πράγμα που δεν έγινε στον ίδιο βαθμό από όλα τα μέλη της τάξης. Η –έστω και διστακτική– διαμόρφωση μιας διαδικτυακής κοινότητας ανάγνωσης σκοπό είχε την έξοδο του μαθήματος από τα στενά όρια της τάξης και της σύνδεσης του και με άλλες πτυχές της ζωής των μαθητών. Η επιλογή αυτή θεωρούμε πως συνετέλεσε σε μια μετατόπιση της αναγνωστικής τους ταυτότητας.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΛ Γ' Γυμνασίου

Γεώργιος Χορτάτσης, [«Ερωφίλη»](#)

Βιτσέντσος Κορνάρος, [«Ερωτόκριτος»](#), [Γ. 891-936: Διάλογος ρήγα Ηράκλη και Πεζόστρατου]

ΚΝΛ Α' Λυκείου

[\[Άγουρος ποθοφλόγιστος\]](#) (από το ιπποτικό μυθιστόρημα *Λίβιστρος και Ροδάμνη*)

[«Αν ήξευρα κυράτσα μου»](#) (καταλόγια)

Αγνώστου, [«Έρωτος αποτελέσματα»](#) [Η Ελενίτσα]

[Πάγω...] (Κυπριακά)

ΚΝΑ Β' Λυκείου

Γρηγόριος Ξενόπουλος, [«Στέλλα Βιολάντη»](#)

Σοφοκλή, *Αντιγόνη*,

[Γ' στάσιμο](#), στιχ. 781-792.

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Μυρτιώτισσα, «Σ' αγαπώ». Στο Μερακλής, Μ. (επιμ). *Η ελληνική ποίηση: ανθολογία-γραμματολογία*, том. Β', 493. Αθήνα: Σοκόλης, 1989.

Σαπφώ, «Ἡρος ἄγγελος», απόσπασμα (μτφρ. Οδυσσέα Ελύτη). Στο *Σαπφώ: ανασύνθεση και απόδοση Οδυσσέας Ελύτης*, 34. Αθήνα: Ίκαρος, 1996.

Μαρίνος Φαλιέρος, [«Ερωτικά όνειρα»](#). Κριτική έκδοση - εισαγωγή - σχόλια - λεξιλόγιο: Arnold Van Gemert, Βυζαντινή & Νεοελληνική Βιβλιοθήκη. Θεσσαλονίκη: 1980.

Στίχοι τραγουδιών

[Ο πασατέμπος](#), στίχοι: Μανόλης Χιώτης, μουσική: Γιώργος Γιαννακόπουλος

[Η μάνα μου με δέρνει](#), στίχοι-μουσική: Νίκος Ρούτσος

[Σ' ακολουθώ](#), στίχοι-μουσική: Μάνος Λοΐζος

[Η γη κι η σελήνη](#), στίχοι-μουσική: Φοίβος

Υποστηρικτικό/ εκπαιδευτικό υλικό

Μη λογοτεχνικά κείμενα

Ελένη Παπαδοπούλου, [«ΣΤΕΛΛΑ ΒΙΟΛΑΝΤΗ, η πρώτη γυναικεία διαμαρτυρία ενάντια στην πατρική εξουσία»](#) [21-12-2013]

Τραγούδια

«[Αντρονίκη](#)» από τον δίσκο 2 Νύχτες στα Μέγαρα, στίχοι-μουσική παραδοσιακό κυπριακό, ερμηνεία Μάρθα Φριντζήλα, Μικρός Ήρωας, 2009.

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α' φάση: Πριν την ανάγνωση (1 ώρα)

Η εφαρμογή του σεναρίου έγινε στις αρχές του Νοεμβρίου, που για το σχολείο μας τοποθετούνται στην έναρξη εν πολλοίς του σχολικού έτους, μιας και δύο εβδομάδες κατάληψης καθυστέρησαν το ξεκίνημα των μαθημάτων. Και οι τρεις φάσεις της εφαρμογής πραγματοποιήθηκαν στο εργαστήριο υπολογιστών του σχολείου, σε συνεχόμενα δίωρα. Στην πρώτη και τρίτη φάση θα ήταν προτιμότερο και αποδοτικότερο να απλωθεί η διδασκαλία σε ξεχωριστές ώρες και όχι σε συνεχόμενο δίωρο αλλά αυτό δεν ήταν δυνατό, μιας και από τις τέσσερις ώρες που μοιραζόμαστε με το συγκεκριμένο τμήμα το εργαστήριο είναι ελεύθερο μόνο κατά τη διάρκεια του δίωρου μαθήματός μας.

Η κατανομή των μαθητών και των μαθητριών σε ομάδες έγινε από την εκπαιδευτικό με βάση ερωτηματολόγιο που τους είχε δοθεί στην αρχή του σχολικού έτους για να διαγνωσθεί η άνεση ή η δυσκολία που έχουν στον χειρισμό διαφόρων εφαρμογών του Η/Υ, καθώς και η επιθυμία ή η απροθυμία συνεργασίας με συγκεκριμένους συμμαθητές και συμμαθήτριές τους. Παρόλο που σε γενικές γραμμές τηρήθηκαν οι επιθυμίες των παιδιών σχετικά με το ποιους θα επιθυμούσαν ως συνεργάτες και δεν εκδηλώθηκαν αντιρρήσεις κατά τον χωρισμό σε ομάδες, στο σημείο αυτό σημειώθηκαν και οι μεγαλύτερες δυσκολίες κατά την εφαρμογή του σεναρίου.

Σχηματίστηκαν επτά ομάδες, έξι τριμελείς και μια τετραμελής. Αποτελεσματικά και σε κλίμα σύμπνοιας και ομαδικότητας κατάφεραν να εργαστούν δύο μόνο από τις επτά ομάδες. Οι υπόλοιπες ομάδες άργησαν πολύ να μπουν σε ρυθμό και έδειχναν να δυσκολεύονται καταρχάς να συνειδητοποιήσουν πως το εργαστήριο μπορεί να

αποτελέσει χώρο εργασίας και για το μάθημα της λογοτεχνίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα πρώτα φύλλα εργασίας να παραδοθούν καθυστερημένα και οι απαντήσεις τους να είναι αρκετά φτωχές.

Στη διάρκεια της *Κυρίως Αναγνωστικής φάσης* υπήρχε πρόθεση να δοθούν σε όλες τις ομάδες από δύο φύλλα εργασίας, καθένα από τα οποία θα αντιστοιχούσε στην εργασία ενός δίωρου. Τελικά, και τα δύο φύλλα εργασίας ολοκλήρωσαν μόνο οι δύο ομάδες, ενώ οι υπόλοιπες χρειάστηκαν διπλάσιο χρόνο από αυτόν που είχε προβλεφθεί για την ολοκλήρωση της πρώτης εργασίας τους, με δύο μάλιστα ομάδες να μην καταφέρνουν να λειτουργήσουν σε καμία από τις δραστηριότητες που απαιτούσαν ομαδική εργασία. Στη μια ομάδα προέκυψε «εξωσχολική» διένεξη στη διάρκεια της εφαρμογής, πράγμα που επηρέασε τη συνεργασία και στο πλαίσιο της ομάδας, ενώ η άλλη ομάδα έδειξε από νωρίς δυσκολία στον συντονισμό. Ένα από τα μέλη της ομάδας διεκδικούσε τον απόλυτο έλεγχο του υπολογιστή και η συμπεριφορά αυτή, αντί να τεθεί ως ζήτημα προς επίλυση μεταξύ των τριών μελών, χρησιμοποιήθηκε ως δικαιολογία από τα άλλα δύο μέλη για τη μη ολοκλήρωση της ομαδικής τους εργασίας και για τη δημιουργία διχαστικού κλίματος, το οποίο δεν κατορθώθηκε να διαλυθεί παρά τις επανειλημμένες παρεμβάσεις της διδάσκουσας. Ως ύστατη λύση προτιμήθηκε να ανατεθεί συγκεκριμένη ερώτηση του φύλλου εργασίας σε κάθε μαθητή ξεχωριστά, παρόλο που δεν ήταν αυτή η φιλοσοφία σύμφωνα με την οποία σχεδιάστηκαν τα φύλλα εργασίας.

Πρόβλημα προέκυψε και σε άλλες ομάδες, όταν δεν ολοκληρωνόταν η ομαδική εργασία εντός του δίωρου του μαθήματος. Κάποιοι μαθητές δε διέθεταν σύνδεση στο διαδίκτυο από το σπίτι και ως εκ τούτου αδυνατούσαν να εργαστούν σε εξωσχολικό χρόνο. Γενικώς υπήρχε μια απροθυμία εκ μέρους των μαθητών και των μαθητριών να βρουν λύσεις για τα προβλήματα που ανέκυπταν και σίγουρα δεν κατορθώθηκε να εκμεταλλευτούν τα παιδιά τις δυνατότητες του Wiki για ασύγχρονη συνεργασία, παρόλο που είχε προηγηθεί η ξενάγηση και εξάσκησή τους στον χώρο του Wiki.

Νομίζω πως είναι εμφανές πως αρκετοί μαθητές χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να μετακινηθούν οι επικοινωνιακές τους πρακτικές και ταυτότητες προς την ενσωμάτωση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι ΤΠΕ.

Δε θεωρώ, πάντως, πως η εφαρμογή ήταν αποτυχημένη ως προς τους στόχους τους σχετικούς με την ανάπτυξη συνεργατικότητας. Οι δυσκολίες και τα προσκόμματα ήταν αφορμή να συζητηθούν κάποια ζητήματα, τα οποία με τη συνήθη, δασκαλοκεντρική διάταξη της ελληνικής σχολικής τάξης υπάρχει η τάση να καλύπτονται με πέπλο αδιαφορίας. Μετά το τέλος της εφαρμογής, συζητήθηκαν στην ολομέλεια της τάξης τα ζητήματα που προέκυψαν και ζητήθηκε από τους μαθητές να αξιολογήσουν τον βαθμό στον οποίο ως άτομα και ως ομάδες κατάφεραν να λειτουργήσουν ομαδικά, καθώς και το τι παραπάνω θεωρούσαν πως έπρεπε να κάνουν για να επιτευχθούν οι στόχοι της ομάδας τους. Να σημειώσω εδώ πως θα ήταν, κατά τη γνώμη μου, ενδιαφέρον να παρακολουθήσει κανείς μια σειρά από εφαρμογές στο ίδιο τμήμα, ώστε να είναι δυνατό να εντοπιστεί αν και κατά πόσο υπάρχει μετακίνηση στις ταυτότητες των μαθητών και των μαθητριών εντός της κοινότητας ανάγνωσης και εργασίας την οποία συναποτελούν.

Όσον αφορά στη διδασκαλία της θεματικής «Τα φύλα στη λογοτεχνία» που ορίζεται από το πρόγραμμα σπουδών της λογοτεχνίας, είχε προηγηθεί η εφαρμογή ενός άλλου σεναρίου, στη διάρκεια του οποίου είχαν συζητηθεί με τους μαθητές και τις μαθήτριες έννοιες όπως βιολογικό και κοινωνικό φύλο, ιστορικό και πολιτισμικό συγκείμενο των λογοτεχνικών έργων. Για αυτό και στη διάρκεια του προαναγνωστικού σταδίου δεν επιμείναμε ιδιαίτερα στη διαλεύκανση των όρων αυτών αλλά στην ανάκληση των γνώσεων που είχαν αποκτήσει τα παιδιά προηγουμένως.

Από το πρώτο δίωρο η δεύτερη μόνο ώρα αφορούσε άμεσα τη συγκεκριμένη εφαρμογή· η πρώτη ώρα ήταν εισαγωγική στον τρόπο εργασίας του Wiki, μιας και οι μαθητές και οι μαθήτριες του συγκεκριμένου τμήματος δεν είχαν προηγούμενη

εμπειρία εργασίας σε αντίστοιχο περιβάλλον. Την πρώτη πάντως ώρα έγιναν τα εξής: μετά τον χωρισμό τους σε ομάδες, οι μαθητές ρωτήθηκαν αν γνωρίζουν ποια είναι η ιδιαιτερότητα της Βικιπαίδειας και τι είναι ένα Wiki. Μετά τις σχετικές απαντήσεις, εξηγήθηκε με συντομία από τη διδάσκουσα πώς λειτουργεί ένα Wiki και παραπέμφθηκαν σε [εισαγωγικό φύλλο εργασίας](http://logotask.pbworks.com) στο Wiki του μαθήματος (<http://logotask.pbworks.com>).

Σε αυτό το φύλλο εργασίας τους ζητήθηκε να διαβάσουν την ανάρτηση στην εισαγωγική σελίδα και να γράψουν ένα σχόλιο, να φτιάξουν μια σελίδα εντός του Wiki με τίτλο το όνομα της ομάδας τους και να γράψουν σε αυτήν ένα μικρό κείμενο αυτοπαρουσίασης. Τους ζητήθηκε στη συνέχεια να προσθέσουν σε αυτήν μια εικόνα την οποία θα συνέλεγαν από το διαδίκτυο και να κάνουν μια υπερσύνδεση προς κάποιο άλλο κείμενο που φιλοξενείται στον ιστό. Τέλος, έπρεπε να ενσωματώσουν τη

σελίδα τους στον φάκελο «ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ». Ο σκοπός του συγκεκριμένου φύλλου εργασίας ήταν να εξοικειωθούν τα παιδιά με τη χρήση του Wiki και σε γενικές γραμμές φάνηκε να προσαρμόζονται εύκολα σε αυτό.

Προς το τέλος της ώρας αυτής οι μαθητές και οι μαθήτριες άκουσαν σε ολομέλεια το παραδοσιακό κυπριακό τραγούδι «[Αντρονίκη](#)» από τη Μάρθα Φριτζήλα και έγινε συζήτηση για τη διεκδίκηση από την ομώνυμη ηρωίδα διαφορετικών ορίων από αυτά που αναγνωρίζονται στο φύλο της, για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται από τον κοινωνικό και οικογενειακό περίγυρο η επιλογή της για αναδιατύπωση της έμφυλης ταυτότητάς της, για το αν θεωρούν πως υπάρχει μέσα στο τραγούδι κάποια αμφισβήτηση των παραδοσιακών αξιών και για το αν θεωρούν πως υπονοείται κάποια κριτική στην κυρίαρχη ιδεολογία σχετικά με τα φύλα και τον ρόλο τους. Με αφορμή το τραγούδι ανέκυψαν εκ νέου όροι όπως, βιολογικό και κοινωνικό φύλο αλλά και ιστορικό και πολιτισμικό περιβάλλον, που αποτελούσαν προηγούμενη γνώση των παιδιών. Οι δραστηριότητες αυτές απλώθηκαν και σε μέρος της δεύτερης ώρας του δίωρου.

Όταν ολοκληρώθηκε η συζήτηση, οι ομάδες παραπέμφθηκαν στο [φύλλο εργασίας 1](#) που ήταν κοινό για όλες τις ομάδες. Σε αυτό το φύλλο εργασίας δόθηκαν κάποια ποιητικά αποσπάσματα από την αρχαία γραμματεία, ένα ποίημα νεοελληνικό αλλά και στίχοι από διάφορα τραγούδια, παλιότερα και νεότερα, όλα με κοινή θεματική τον έρωτα. Ζητήθηκε, καταρχάς, από τους μαθητές να καταγράψουν τα χαρακτηριστικά του έρωτα.

Σε γενικές γραμμές, όταν τελικά παραδόθηκαν οι εργασίες –για όσες παραδόθηκαν– οι παρατηρήσεις τους σχετικά με το πρώτο ερώτημα ήταν αρκετά εύστοχες, αν και τα κείμενα που προέκυψαν χαρακτηρίζονταν περισσότερο από όσο θα επιθυμούσε η διδάσκουσα από τη λακωνικότητα και την προφορικότητα των διαδικτυακών σχολίων. Δε συνέβη όμως το ίδιο και στο δεύτερο ερώτημα: οι περισσότερες ομάδες είτε δεν απάντησαν είτε επιχείρησαν να μαντέψουν το φύλο της

ερωτευμένης φωνής από το γραμματικό γένος το οποίο χρησιμοποιούταν μέσα στο κείμενο. Βέβαια, όντας στην αρχή της εφαρμογής, ήταν μάλλον απίθανο να προβεί κάποια ομάδα στην παρατήρηση πως σε κάθε δεδομένη κοινωνία με διαφορετικό τρόπο μιλά ένας ερωτευμένος άντρας και μια ερωτευμένη γυναίκα.

Πάντως, στη διάρκεια του επόμενου διώρου, όταν συζητήθηκε το ζήτημα αυτό και δόθηκε από τη διδάσκουσα ως παράδειγμα πως δύσκολα μια ερωτευμένη ανδρική φωνή, ακόμη και σήμερα, θα διάλεγε να περιγράψει τον έρωτά της με το «Μπρος στα πόδια σου εδώ/ με λαχτάρα σκορπώ/ τον πολύφυλλο ανθό/ της ζωής μου» υπήρξαν μαθητές που αντέδρασαν και διατύπωσαν την άποψη πως άνδρες και γυναίκες ερωτεύονται αδιαφοροποίητα. Εκ των υστέρων, θεωρώ πως η ερώτηση αυτή θα μπορούσε και να λείπει. Αποδείχθηκε πως –δικαίως– υπερέβαινε τις δυνατότητες των παιδιών σε αυτήν τη φάση και υπάρχει κίνδυνος να εξαχθεί από κάποιους μαθητές και μαθήτριες το απλουστευτικό συμπέρασμα ότι «οι άνδρες δεν είναι και τόσο συναισθηματικοί», όπως παρατήρησε κάποια μαθήτρια, σχόλιο που έκανε κάποιους άρρενες συμμαθητές να διαμαρτυρηθούν.

Στη φάση αυτή άρχισε να φαίνεται η δυσκολία των παιδιών να συνειδητοποιήσουν πως μπορεί ο χώρος του εργαστηρίου υπολογιστών να αποτελέσει χώρο εργασίας για ένα γλωσσικό μάθημα. Νομίζω πως στο μυαλό των περισσότερων το εργαστήριο της πληροφορικής μπορούσε να συνδεθεί με τα γλωσσικά μαθήματα μόνο ως χώρος προβολής ή έστω ως χώρος για αναζήτηση διαδικτυακού υλικού αλλά όχι ως χώρος στον οποίο διαβάζουμε διαδικτυακά λογοτεχνία ή ανακοινώνουμε σε κάποια ψηφιακή τάξη τυχόν εργασίες. Εξαιτίας της δυσκολίας αυτής, ήταν και αρκετά αργός ο ρυθμός με τον οποίο εργάστηκαν στη φάση αυτή. Για αυτόν τον λόγο δεσμεύτηκαν να ολοκληρώσουν τις εργασίες τους συνεργαζόμενοι από το σπίτι, καθώς και να σχολιάσουν τις εργασίες των άλλων ομάδων, υποχρέωση όμως την οποία οι περισσότερες ομάδες δεν τήρησαν.

Για το σπίτι τούς ανατέθηκε και μια μάλλον ανώδυνη ατομική εργασία: να αναρτήσουν στο Wiki το δικό τους αγαπημένο ερωτικό τραγούδι. Η εργασία αυτή κατά κύριο λόγο σκόπευε να προκαλέσει συζήτηση μεταξύ των μαθητών. Ωστόσο, παρόλο που οι περισσότεροι ανταποκρίθηκαν, δεν ξεκίνησε κάποιος ζωνρός διάλογος μέσα στην πλατφόρμα του Wiki.

Β' φάση: Κυρίως ανάγνωση (4 ώρες)

1^ο δίωρο

Προσήλθαμε στο επόμενο δίωρο γνωρίζοντας πως κάποιες ομάδες δεν είχαν ανταποκριθεί στην υποχρέωσή τους να ολοκληρώσουν την εργασία της Α' φάσης. Ως προθεσμία είχε οριστεί η προπαραμονή του μαθήματος, ώστε να μπορέσουν η διδάσκουσα και όσοι από τους συμμαθητές ήθελαν να σχολιάσουν τις εργασίες των άλλων ομάδων. Υπήρξαν διάφορες δικαιολογίες, από πολύ ευφάνταστες ως αφόρητα συνηθισμένες. Θα σημειώσω μόνο εδώ πως η μη ολοκλήρωση του προηγούμενου σταδίου δυσχέραινε και τη συζήτηση της ολομέλειας, μιας και δεν ήταν δυνατό να συμμετάσχουν όλοι και όλες. Συγκεντρώθηκαν πάντως τα χαρακτηριστικά του έρωτα, έτσι όπως αποδίδονταν στα κείμενα που δόθηκαν προς εξέταση, και έγινε μια σύντομη συζήτηση σχετικά με την έμφυλη ταυτότητα της ερωτευμένης φωνής στα κείμενα αυτά.

Στη συνέχεια, τα παιδιά παραπέμφθηκαν στο Wiki, όπου βρίσκονταν αναρτημένα ένα [φύλλο οδηγιών εισαγωγικό](#) για την εργασία τους από εκεί και πέρα και ένα φύλλο εργασίας διαφορετικό για κάθε ομάδα. Τα φύλλα εργασίας ήταν τρία για τη φάση αυτή και το καθένα αντιστοιχούσε σε δύο ή τρεις ομάδες. Η κατανομή έγινε λαμβάνοντας υπόψη τον βαθμό δυσκολίας των προς εξέταση κειμένων και τις δυνατότητες της ομάδας που θα το αναλάμβανε. Όπως ανέφερα και παραπάνω, η αρχική πρόθεση ήταν η *Κυρίως φάση* της εργασίας τους να χωριστεί σε δύο κύκλους, με δύο διαφορετικά φύλλα εργασίας, καθένα από τα οποία θα εξέταζε μια διαφορετική δέσμη κειμένων. Για το πρώτο φύλλο εργασίας επιλέχθηκαν για όλες τις

ομάδες κείμενα που προέρχονται από τη δεύτερη και τρίτη περίοδο της νεοελληνικής λογοτεχνίας, ενώ στη δεύτερη υποφάση οι ομάδες θα επεξεργάζονταν κείμενα από την τέταρτη περίοδο.

Αποκλίναμε τελικά από αυτόν τον προγραμματισμό εξαιτίας των λόγων που περιγράφηκαν παραπάνω, ενώ και στις δύο ομάδες που προχώρησαν τελικά δόθηκε μόνο ένα κείμενο της Νέας Αθηναϊκής Σχολής. Με λίγα λόγια, τα κείμενα που επεξεργάστηκαν οι ομάδες σε γενικές γραμμές απηχούν τις αντιλήψεις της εποχής τους σχετικά με τις έμφυλες ταυτότητες ανδρών και γυναικών, ενώ κανένα δεν αμφισβητεί ρητά ή υπόρρητα τις αντιλήψεις αυτές. Η «ιστορική» αυτή διαίρεση των προς εξέταση κειμένων είχε σκοπό να αναδείξει την ιστορικότητα των κειμένων και να ζητήσει από τα παιδιά να παρατηρήσουν τυχόν μετακίνηση ως προς τις έμφυλες ταυτότητες και τη λογοτεχνική έκφραση του έρωτα.

Το [φύλλο εργασίας 2.1](#) εξέταζε ένα απόσπασμα από την *Ερωφίλη* του Χορτάση, ένα καταλόγιο και ένα ερωτικό ποίημα από την Κύπρο του 16^{ου} αιώνα, κείμενα επηρεασμένα και τα τρία από δυτικά πρότυπα. Ζητήθηκε από τις δύο ομάδες που ανέλαβαν το φύλλο αυτό να κάνουν μια πεντάλεπτη παρουσίαση σχετικά με την αναπαράσταση του ερωτικού βιώματος στα κείμενα αυτά. Δόθηκε η οδηγία να συμπληρώσουν, αν θέλουν, την παρουσίασή τους με εικόνες και μουσική και να παραπέμψουν τέλος στις πηγές από τις οποίες άντλησαν το υλικό τους. Ως βοηθητικά κείμενα αναφοράς τους δόθηκαν το λήμμα της Βικιπαίδειας για την *Ερωφίλη*, η εισαγωγή του σχολικού βιβλίου για την κυπριακή και δωδεκανησιακή ποίηση της ύστερης ενετοκρατίας και τέλος, η σελίδα του Σπουδαστηρίου Νέου Ελληνισμού στην οποία φιλοξενούνται μερικά ακόμη καταλόγια.

Πιο συγκεκριμένα, ζητήθηκε από τους μαθητές, αφού ενημερώσουν, κατά την παρουσίασή τους, τις άλλες ομάδες για την υπόθεση της *Ερωφίλης* και εντάξουν τα κείμενα σε συγκεκριμένη περίοδο της νεοελληνικής λογοτεχνίας, να καταγράψουν

τον τρόπο με τον οποίο εξωτερικεύουν τον έρωτά τους οι ερωτευμένοι νέοι και νέες και να προχωρήσουν σε συγκρίσεις μεταξύ των τριών κειμένων.

Και οι δύο ομάδες δυσκολεύτηκαν στη συνεξέταση των κειμένων. Είναι σαφές πως τα παιδιά αντιμετωπίζουν δυσκολία να απομακρυνθούν από την κειμενοκεντρική εξέταση και να προχωρήσουν σε μια πιο «ολιστική» προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων. Σημειώνω, πάντως, και πάλι πως θεωρώ κάτι τέτοιο φυσιολογικό, μιας και πρόκειται για εφαρμογή η οποία έγινε στις αρχές του σχολικού έτους. Από τις δύο ομάδες μόνο η μια παρέδωσε τελικά αρχείο παρουσίασης· χρησιμοποίησαν όμως το αρχείο παρουσίασης περισσότερο ως εικονογραφικό συμπλήρωμα του προσχεδιασμένου προφορικού τους λόγου, παρά ως αυθύπαρκτο κείμενο με τις δικές του ιδιαιτερότητες.

Το [φύλλο εργασίας 2.2](#) ανατέθηκε και πάλι σε δύο ομάδες. Τα κείμενα που επεξεργάστηκαν οι μαθητές ήταν αποσπάσματα από το βυζαντινό ιπποτικό μυθιστόρημα *Άγουρος ποθοφλόγιστος* και από το ποίημα του Μαρίνου Φαλιέρου «Ερωτικά όνειρα». Τα ζητούμενα και οι κατευθύνσεις που δόθηκαν στους μαθητές και τις μαθήτριες ήταν αντίστοιχα με του προηγούμενου φύλλου εργασίας. Ως υποστηρικτικό υλικό τους δόθηκε ο υπερσύνδεσμος προς την εισαγωγή του σχολικού βιβλίου για την πρώιμη κρητική ποίηση και τα ιπποτικά μυθιστορήματα, άρθρο του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού για τα ιπποτικά μυθιστορήματα και το αντίστοιχο λήμμα της Βικιπαίδειας. Η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετώπισαν οι δύο αυτές ομάδες αφορούσε τη νοηματική προσπέλαση των λογοτεχνικών κειμένων, δυσκολία η οποία ξεπεράστηκε με τη βοήθεια της διδάσκουσας. Έχω όμως την εντύπωση πως η δυσχέρεια εμπόδισε τα παιδιά να αισθανθούν ότι το κείμενο τους αφορά, ότι μπορεί να υπάρξει ανάμεσα σε όσα αισθάνονται οι ήρωες των κειμένων και όσα αισθάνονται οι ίδιοι ένας διάλογος περί έρωτος.

Ο αργός ρυθμός με τον οποίο εργάστηκαν είχε ως αποτέλεσμα να μην έχουν ολοκληρώσει την εργασία τους εντός των δύο ωρών που είχαν προβλεφθεί. Οι

παραπάνω παράγοντες συνέτειναν στο να αναδειχθεί πιο έντονα μια δυστοκία στη συνεργασία μεταξύ των μελών. Στην εβδομάδα που μεσολάβησε μεταξύ του διώρου αυτού και της επόμενης συνάντησης η εργασία δεν ολοκληρώθηκε. Αίσθησή μου είναι πως δεν κατάφεραν οι ομάδες να ξεπεράσουν τα προβλήματα που ανέκυπταν είτε αυτά ήταν πρακτικής φύσης (π.χ. «δεν έχω πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι μου») είτε προέκυπταν από τη συνύπαρξη διαφορετικών χαρακτήρων (π.χ. «ο τάδε δεν κάνει τίποτε», «η δείνα μας αγχώνει και δε βοηθά να προχωρήσουμε»). Για να το θέσω σωστότερα, δεν είχαν κάποιο σχέδιο για το πώς να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που ανέκυπταν. Εκεί, προφανώς, έγκειται και ο ρόλος του διδάσκοντα αλλά και εκεί νομίζω πως πρέπει συστηματικά να εστιαστεί ένα μέρος των προσπαθειών μας, να αποτελέσουν, δηλαδή, αυτού του είδους οι δεξιότητες στόχο της προσέγγισής μας. Η σύνθεση των ομάδων αποδείχθηκε καθοριστικός παράγοντας για την πορεία του σεναρίου, πολύ περισσότερο καθοριστικός ίσως από ό,τι άλλοι παράγοντες.

Το [φύλλο εργασίας 2.3](#) ανατέθηκε σε τρεις ομάδες. Τα κείμενα που ανέλαβαν ήταν αποσπάσματα από τον *Ερωτόκριτο* του Βιτσέντζου Κορνάρου και από το *Έρωτος Αποτελέσματα* του ανώνυμου συγγραφέα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Δόθηκαν και εδώ οι ίδιες οδηγίες, όπως και στα προηγούμενα φύλλα εργασίας, και οι ομάδες παραπέμφθηκαν στην εισαγωγή του σχολικού βιβλίου για την Κρητική Λογοτεχνία και τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό. Οι ομάδες που ανέλαβαν αυτό το φύλλο εργασίας είχαν και τα φτωχότερα αποτελέσματα. Η εντύπωσή μου όμως είναι και πάλι πως αυτό δε συνδέεται τόσο με τα συγκεκριμένα κείμενα όσο με λόγους που σχετίζονται με τη σύνθεση των ομάδων. Στις δύο από τις τρεις ομάδες είχαμε συχνές απουσίες των μελών, πράγμα που δυσχέραινε την ομαλή συνέχιση της εργασίας. Επιπλέον, αυτές ήταν οι ομάδες στις οποίες αναφέρθηκα στην αρχή, όταν μιλούσα για δυσκολίες στη συνεργασία.

Γενικά, η αίσθησή μου ήταν πως η ενασχόλησή τους τελείωνε, όταν τερματιζόταν και το μάθημα. Παρά την ύπαρξη του Wiki και παρά την υποχρέωση που είχαν αναλάβει για ολοκλήρωση της εργασίας τους πριν την επόμενη συνάντηση, οι εργασίες είτε δεν ολοκληρώθηκαν είτε ολοκληρώθηκαν μετά το πέρας και της εφαρμογής ακόμη. Ήταν χαρακτηριστικό πως η μια από τις ομάδες στο ξεκίνημα αυτού του διώρου πρότεινε αντί για αρχείο παρουσίασης να φτιάξει μια ψηφιακή αφήγηση. Τελικά, δεν παραδόθηκε ούτε το ένα ούτε το άλλο. Μια άλλη από τις τρεις αυτές ομάδες δυσκολεύτηκε ιδιαίτερα να μπει σε κανονικό ρυθμό δουλειάς μέσα στο εργαστήριο. Ακόμη κι όταν παρέδωσαν τελικά την εργασία τους, αυτή δεν αποτέλεσε προϊόν συνεργασίας: απλώς, κάποια στιγμή ανέλαβε, ερήμην των άλλων μελών, η ικανότερη της ομάδας. Είναι ενδιαφέρον πως σε συζήτησή μας, έπειτα, στην ολομέλεια της τάξης, η συγκεκριμένη μαθήτρια ανέφερε πως δεν είναι «κανονικό» το μάθημα στο εργαστήριο. Νομίζω, λοιπόν, πως μένουν αρκετά πράγματα να γίνουν προς την κατεύθυνση αυτή, προς την κατεύθυνση δηλαδή της εμπέδωσης, από τη μεριά μαθητών και διδασκόντων, ταυτοτήτων που συμπεριλαμβάνουν τις ΤΠΕ.

2^ο δίωρο

4^η ώρα

Οι ομάδες που στο προηγούμενο δίωρο ανέλαβαν τα φύλλα εργασίας 2.2 και 2.3 στη διάρκεια αυτής της ώρας ολοκλήρωσαν την εργασία τους. Μόνο οι δύο ομάδες που ανέλαβαν το φύλλο εργασίας 2.1 προχώρησαν στο [τρίτο φύλλο εργασίας](#). Δόθηκε προς επεξεργασία απόσπασμα από τη *Στέλλα Βιολάντη* του Γρηγορίου Ξενόπουλου καθώς και ένα άρθρο του ίδιου του συγγραφέα στο περιοδικό *Νεοελληνική Λογοτεχνία* του 1937 με αφορμή ένα θεατρικό ανέβασμα του μυθιστορηματός του.

Πέρα από την αποτύπωση του ερωτικού βιώματος στο κείμενο αυτό, ζητήθηκε από τις δύο ομάδες να ακούσουν κριτικά τη φωνή του αφηγητή: *το κείμενο επαναλαμβάνει τα στερεότυπα περί γυναικείας αρετής ή τα υπονομεύει; Η Στέλλα Βιολάντη είναι τελικά όντως μια επαναστατημένη ηρωίδα ή ο έρωτας δεν καταλύει*

τελικά τα στεγανά της γυναικείας ταυτότητας που έχει διαμορφώσει μέσα στη συγκεκριμένη κοινωνία στην οποία ζει και δρα; Η καρτερία της είναι απόδειξη του ανυποχώρητου έρωτά της ή αποτελεί κατάφαση στον κυρίαρχο λόγο περί γυναικείου φύλου; Συνηγόρησε και η ίδια στον θάνατό της αδυνατώντας να ξεφύγει από την κατεστημένη οπτική σχετικά με τους έμφυλους ρόλους της; Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα που τέθηκαν στο φύλλο εργασίας και προφορικά προς τις μαθήτριες των δύο ομάδων.

Νομίζω πως αυτό το φύλλο εργασίας άνοιγε διόδους προς μια περισσότερο κριτική ανάγνωση του λογοτεχνικού κειμένου και είναι προφανώς έλλειψη της συγκεκριμένης εφαρμογής πως δεν κατορθώθηκε να συμμετάσχουν όλες οι ομάδες με τον δικό τους λόγο σε αυτόν τον προβληματισμό. Τα γραπτά κείμενα που προέκυψαν από την επεξεργασία και των δύο ομάδων στέκονται μάλλον συντηρητικά απέναντι στο κείμενο, χωρίς δηλαδή καθόλου να αμφισβητήσουν τη θέση που εκφράζει αυτό, αλλά στη διάρκεια της παρουσίασης που έγινε την επόμενη ώρα, έγινε μια πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης με αφορμή τα ερωτήματα αυτά.

5^η ώρα

Στη διάρκεια της δεύτερης ώρας παρουσιάστηκαν οι εργασίες των ομάδων από τη δεύτερη φάση. Οι παρουσιάσεις ακολούθησαν σε γενικές γραμμές το επίπεδο του κειμένου: ομάδες οι οποίες είχαν εργαστεί ήταν περισσότερο έτοιμες για την προφορική παρουσίαση ενώ ομάδες οι οποίες δεν είχαν δουλέψει επαρκώς δεν ήταν έτοιμες ούτε για την παρουσίαση.

Νομίζω πως η παρουσίαση στην ολομέλεια βοήθησε καταρχάς τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν τις ευθύνες τους στο πλαίσιο μιας ομάδας εργασίας: τους έκανε να αντιμετωπίσουν σοβαρότερα τον ρόλο που αναλαμβάνουν εντός της ομάδας, μιας και δεν ήταν πλέον εύκολο να χρησιμοποιήσουν ως δικαιολογία τη διάχυση ευθυνών και να οχυρωθούν πίσω από τη συνήθη ανωνυμία που επικρατεί στην τάξη. Η παρουσίαση ενώπιον της ολομέλειας των συμπερασμάτων στα οποία οδηγήθηκαν

αντάμειψε τις ομάδες που είχαν εργαστεί –όλοι αναγνωρίζουν τη φιλότιμη δουλειά, όταν τη βλέπουν– και έφερε τις ομάδες που δεν εργάστηκαν αντιμέτωπες με τις μέχρι τότε επιλογές τους. Ήταν, επίσης, ενδιαφέρουσα η συζήτηση που αναπτύχθηκε στη συνέχεια, κυρίως δε προς την κατεύθυνση να εξερευνηθούν περισσότερο ζητήματα κριτικής επεξεργασίας των κειμένων. Επιμείναμε πολύ στη συζήτηση της ολομέλειας στο ερώτημα *αν τα κείμενα με τα οποία ήρθαν σε επαφή, ακόμη κι όταν εμφανίζουν έρωτες που δεν έχουν –αρχικά τουλάχιστον– την ευλογία των γονέων και της κοινωνίας, αμφισβητούν ή καταφάσκουν στον κυρίαρχο περί έμφυλων ρόλων λόγο.*

Γ' φάση: Μετά την ανάγνωση (2 ώρες)

Οι μαθητές και οι μαθήτριες παραπέμφθηκαν να εργαστούν ατομικά πάνω σε κοινό φύλλο εργασίας που είχε αναρτηθεί στο Wiki. Το [φύλλο εργασίας 4](#) ζητούσε να διατυπώσουν τον δικό τους περί έρωτα ορισμό και να τον αναρτήσουν στον ομώνυμο φάκελο του Wiki. Δόθηκε η οδηγία να αξιοποιήσουν, αν θέλουν, τα κείμενα που είχαν επεξεργαστεί στην προηγούμενη φάση. Τα κείμενα τους αναρτήθηκαν στο Wiki και παρουσιάστηκαν την επόμενη ώρα στην ολομέλεια. Ήταν χαρακτηριστικό πως, ενώ στην αρχή οι περισσότεροι ήταν διστακτικοί, τα σχόλια ήταν τόσο ενθαρρυντικά και το κλίμα που επικράτησε μες στο εργαστήριο τόσο ζεστό, ώστε πολύ σύντομα ζήτησαν να διαβάσουν τα κείμενά τους ακόμη και παιδιά που μέχρι τότε ήταν πολύ αρνητικά στο ενδεχόμενο να εκτεθούν.

Με εξαίρεση έναν μαθητή που χρησιμοποίησε στίχους από έναν αγαπημένο του τραγουδιστή, κανείς από τους μαθητές και τις μαθήτριες δεν πειραματίστηκε με διακειμενικές αναφορές. Ήταν, νομίζω, άλλη μια απόδειξη πως, ενώ οι περισσότεροι και οι περισσότερες μες στην τάξη δήλωσαν ερωτευμένοι και ερωτευμένες, δεν κατάφερε η συγκεκριμένη εφαρμογή να τους κάνει να αισθανθούν συμπάσχοντες με τους ήρωες και τις ηρωίδες και να τους πείσει πως η λογοτεχνία προσφέρει τρόπους για να ανιχνεύσουμε τον εαυτό μας και να εκφράσουμε τα συναισθήματά μας. Ας είναι όμως: τα κείμενα των ίδιων των παιδιών ήταν τόσο εκφραστικά, τόσο πλούσια

σε συναίσθημα και συγκίνηση, τόσο αναζωογονητικά, ώστε λίγο με στεναχώρησε τελικά η απροθυμία τους αυτή. Για μένα το συμπέρασμα που προέκυψε από το δίωρο αυτό είναι πόσο μεγάλα περιθώρια αφήνουν οι ασκήσεις δημιουργικής γραφής τόσο για την εμπέδωση γνώσεων για τη λογοτεχνία και την καλλιέργεια στάσεων και αξιών όσο και –κυρίως– για την προσωπική έκφραση των ίδιων των μαθητών, πεδίο για το οποίο επιδεικνύει συστηματική αδιαφορία το Πρόγραμμα Σπουδών του σχολείου μας.

ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Εισαγωγικό φύλλο εργασίας

Και τώρα τι κάνουμε;

- A.** Διαβάστε το εισαγωγικό κείμενο στη σελίδα «ΑΓΑΠΗ ΕΙΝΑΙ» και ανεβάστε ένα σχόλιο.
- B.**
- Φτιάξτε μια σελίδα με τίτλο το όνομα της ομάδας σας και γράψτε σε αυτήν ένα μικρό κείμενο στο οποίο θα αυτοπαρουσιάζεστε.
 - Προσθέστε στο κείμενο σας και μια εικόνα που θα συλλέξετε από το Διαδίκτυο.
 - Κάντε μια υπερσύνδεση στο κείμενό σας προς κάποιο άλλο κείμενο που φιλοξενείται στο Διαδίκτυο.
 - Ενσωματώστε τη σελίδα σας στον φάκελο «ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ».

Αν πελαγώσετε, φωνάξτε βοήθεια!

:)

Φύλλο εργασίας 1

Ο έρωτας είναι αγαπημένο θέμα σε πολλά ποιήματα και τραγούδια.

1. Διαβάστε τους στίχους στους οποίους σας παραπέμπουν οι παρακάτω υπερσύνδεσμοι, και αφού συζητήσετε μεταξύ σας, συγκεντρώστε τα γνωρίσματα της ερωτικής αγάπης.
2. Συζητήστε μεταξύ σας και διατυπώστε έπειτα σε κείμενο την απάντηση της ομάδας σας στο εξής ερώτημα: μπορείτε να διακρίνετε αν η ερωτευμένη φωνή των ποιημάτων και των τραγουδιών που διαβάσατε ανήκει σε άνδρα ή σε γυναίκα; Τι σας οδήγησε στην άποψή σας αυτή; Να παραπέμψετε σε συγκεκριμένα στοιχεία του κειμένου.
 - [Γρήγορα η ώρα πέρασε](#), απόσπασμα της Σαφώς σε μετάφραση του Ελύτη
 - [Ερωτα ανίκητε στη μάχη](#), από την "Αντιγόνη" του Σοφοκλή
 - [Σ' αγαπώ](#), Μυρτιώτισσα

...και μερικά πιο πρόσφατα. Κάποια από αυτά είναι ίσως λιγότερα "λογοτεχνικά" αλλά αυτό δε σημαίνει ότι δεν τα τραγούδησε κάποια στιγμή κάποιος πολύ ερωτευμένος ;)

- [Ο πασατέμπος](#), στίχοι: Μανόλης Χιώτης, μουσική: Γιώργος Γιαννακόπουλος
- [Η μάνα μου με δέρνει](#), στίχοι-μουσική: Νίκος Ρούτσος
- [Σ' ακολουθώ](#), στίχοι-μουσική: Μάνος Λοΐζος
- [Η γη κι η σελήνη](#), στίχοι-μουσική: Φοίβος

Αναρτήστε το κείμενό σας στον φάκελο "ΦΥΛΛΟ_ΕΡΓΑΣΙΑΣ_1" δίνοντάς του το όνομα της ομάδας σας.

Οδηγίες πριν από το Φύλλο Εργασίας 2

Και τώρα βουρ για τη δεύτερη αποστολή σας –κάποιες ομάδες δε δούλεψαν και τόσο αποτελεσματικά στην προηγούμενη φάση (είδατε πόσο ευγενικά το διατυπώνω...) οπότε τώρα πρέπει να βάλουν τα δυνατά τους :)

Στη φάση αυτή θα μελετήσετε μια σειρά κειμένων και βασιζόμενοι σε αυτά θα κάνετε δύο παρουσιάσεις στους συμμαθητές σας. Η πρώτη από αυτές τις παρουσιάσεις θα γίνει σήμερα με βάση τα κείμενα στα οποία θα σας παραπέμψω εντός ολίγου. Για την επόμενη θα βασιστούμε σε άλλα κείμενα, πάνω στα οποία θα εργαστούμε την επόμενη φορά.

Τα ερωτήματα που θα θέσουμε είναι συνέχεια όσων έχουμε ξεκινήσει ήδη να συζητάμε: το φύλο του ερωτευμένου επηρεάζει τον τρόπο που εκφράζεται το ερωτικό βίωμα στη λογοτεχνία; Η κοινωνία και η εποχή κατά την οποία γεννήθηκαν τα λογοτεχνικά κείμενα αποτυπώνεται στον τρόπο με τον οποίο ερωτευμένοι ήρωες και ερωτευμένες ηρωίδες ερωτεύονται;

Και οι δύο παρουσιάσεις θα φτιαχτούν σε λογισμικό δημιουργίας παρουσιάσεων, για παράδειγμα στο PowerPoint. Κάθε ομάδα θα έχει στη διάθεσή της περίπου πέντε λεπτά, ώστε να μείνει χρόνος για να συζητήσουμε και όλοι μαζί. Αν δεν ολοκληρώσετε τις εργασίες μέσα στο δίωρο, θα συνεργαστείτε μέσω του Wiki.

Στο [φύλλο εργασίας 2.1](#) θα εργαστούν οι ομάδες TheoTaTa και DiArGia

Στο [φύλλο εργασίας 2.2](#) θα εργαστούν οι ομάδες EI0IKiEI και ChriConAI

Στο [φύλλο εργασίας 2.3](#) θα εργαστούν οι ομάδες GesEvaFro, YrDiNan και ChriSoGia

Φύλλο εργασίας 2-1 για τις ομάδες ΕΙΟΙΚιΕΙ και ChriConAI

Μέχρι τώρα, στα κείμενα που διαβάσαμε αλλά και στη συζήτηση μεταξύ μας, διαπιστώσαμε πως οι ήρωες και οι ηρωίδες των ποιημάτων και των τραγουδιών τοποθετούνται διαφορετικά απέναντι στον έρωτα και την αγάπη: διαφορετικά πράγματα προσδοκούν, με διαφορετικό τρόπο εκφράζονται, διαφορετικά αντιδρούν απέναντι στον ερωτικό πόνο, την προδοσία, την εγκατάλειψη.

Στη φάση αυτή θα μελετήσετε μια σειρά κειμένων και βασιζόμενοι σε αυτά θα κάνετε κάποιες εργασίες.

Τα κείμενά σας είναι τα εξής:

- Ένα [ερωτικό ποίημα](#) από την Κύπρο του 16^{ου} αιώνα
- Ένα [καταλόγιο](#)
- Απόσπασμα από την τραγωδία του Γεώργιου Χορτάση [Ερωφίλη](#)

Αποστολή σας είναι να κάνετε στην τάξη μια πεντάλεπτη παρουσίαση στην οποία θα αναδείξετε πώς διαφοροποιείται στα κείμενά σας το ερωτικό βίωμα των ηρώων ανάλογα με το φύλο τους και θα αιτιολογήσετε τις απαντήσεις σας παραπέμποντας στην κοινωνία και την εποχή κατά την οποία γράφτηκαν οι στίχοι αυτοί.

Στην παρουσίασή σας θα έχετε μέχρι 10-15 διαφάνειες στις οποίες μπορείτε να εντάξετε [εικόνες και μουσική](#). Στην τελευταία διαφάνεια μην ξεχάσετε να παραπέμψετε στο υλικό που αξιοποιήσατε.

Ερωτήσεις που θα σας βοηθήσουν στο στήσιμο της παρουσίασής σας είναι οι εξής:

- Ποια είναι η υπόθεση της *Ερωφίλης*; Μιας και πρόκειται για ευρύτερο έργο, θα μας είναι πιο εύκολο να σας παρακολουθήσουμε.
- Σε ποια περίοδο της νεοελληνικής λογοτεχνίας γράφτηκαν τα κείμενα αυτά;
- Πώς βιώνουν και πώς εξωτερικεύουν τον έρωτά τους οι νέοι του πρώτου και του δεύτερου ποιήματος;

- Πώς εκφράζουν τα αισθήματά τους οι δυο ερωτευμένοι νέοι; Ποιο είναι το κύριο στοιχείο που χαρακτηρίζει τον έρωτα του Πανάρετου και της Ερωφίλης;
- Παρατηρείτε ομοιότητες, διαφορές ως προς το περιεχόμενο των τριών κειμένων;

Μερικά ακόμη καταλόγια μπορείτε να διαβάσετε και στην [ιστοσελίδα](#) του Σπουδαστηρίου Νέου Ελληνισμού. Μπορείτε να τα προβάρετε σε φωναχτή ανάγνωση και να μας παρουσιάσετε κάποια από αυτά κατά την παρουσίασή σας.

Στην έρευνά σας θα σας βοηθήσουν πέρα από τα εισαγωγικά σημειώματα του σχολικού εγχειριδίου και οι εξής σύνδεσμοι:

- Η [εισαγωγή](#) του σχολικού βιβλίου για την ποίηση στην Κύπρο και τα Δωδεκάνησα
- Το [λήμμα](#) της Βικιπαίδειας για την τραγωδία του Χορτάτση *Ερωφίλη*

Φύλλο εργασίας 2-2 για τις ομάδες TheoTaTa και DiArGia

Μέχρι τώρα, στα κείμενα που διαβάσαμε αλλά και στη συζήτηση μεταξύ μας, διαπιστώσαμε πως οι ήρωες και οι ηρωίδες των ποιημάτων και των τραγουδιών τοποθετούνται διαφορετικά απέναντι στον έρωτα και την αγάπη: διαφορετικά πράγματα προσδοκούν, με διαφορετικό τρόπο εκφράζονται, διαφορετικά αντιδρούν απέναντι στον ερωτικό πόνο, την προδοσία, την εγκατάλειψη.

Στη φάση αυτή θα μελετήσετε μια σειρά κειμένων και βασιζόμενοι σε αυτά θα κάνετε κάποιες εργασίες.

Τα κείμενά σας είναι τα εξής:

- Απόσπασμα από το βυζαντινό ιπποτικό μυθιστόρημα [Άγουρος ποθοφλόγιστος](#)
- Απόσπασμα από το ποίημα του Μαρίνου Φαλιέρου «[Ερωτικά όνειρα](#)».

Αποστολή σας είναι να κάνετε στην τάξη μια πεντάλεπτη παρουσίαση στην οποία θα αναδείξετε πώς διαφοροποιείται στα κείμενά σας το ερωτικό βίωμα των ηρώων ανάλογα με το φύλο τους και θα αιτιολογήσετε τις απαντήσεις σας παραπέμποντας στην κοινωνία και την εποχή κατά την οποία γράφτηκαν οι στίχοι αυτοί.

Στην παρουσίασή σας θα έχετε μέχρι 10-15 διαφάνειες στις οποίες μπορείτε να εντάξετε εικόνες και μουσική. Στην τελευταία διαφάνεια μην ξεχάσετε να παραπέμψετε στο υλικό που αξιοποιήσατε.

Ερωτήσεις που θα σας βοηθήσουν για το στήσιμο της παρουσίασής είναι οι εξής:

- Ποια είναι η υπόθεση των δύο έργων; Πείτε μας δυο λόγια, είναι πιο εύκολο να καταλάβουμε σε τι αναφέρεστε.
- Σε ποια περίοδο της νεοελληνικής λογοτεχνίας γράφτηκαν τα κείμενα αυτά;
- Πώς βιώνουν και πώς εξωτερικεύουν τον έρωτά τους οι νέοι του πρώτου αποσπάσματος;

- Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρουσιάζουν τα δύο αποσπάσματα ως προς το περιεχόμενό τους;

Στην έρευνά σας θα σας βοηθήσουν πέρα από τα εισαγωγικά σημειώματα του σχολικού εγχειριδίου και οι εξής σύνδεσμοι:

- Η [εισαγωγή](#) του σχολικού βιβλίου για τα ιπποτικά μυθιστορήματα
- Η [εισαγωγή](#) του σχολικού βιβλίου για την πρώιμη κρητική ποίηση
- Το [άρθρο](#) του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού για τα ιπποτικά μυθιστορήματα.
- Το [λήμμα](#) της Βικιπαίδειας για τη βυζαντινή δημόδη λογοτεχνία

Φύλλο εργασίας 2-3 για τις ομάδες GesEvaFro, YrDiNan και ChriSoGia

Μέχρι τώρα, στα κείμενα που διαβάσαμε αλλά και στη συζήτηση μεταξύ μας, διαπιστώσαμε πως οι ήρωες και οι ηρωίδες των ποιημάτων και των τραγουδιών τοποθετούνται διαφορετικά απέναντι στον έρωτα και την αγάπη: διαφορετικά πράγματα προσδοκούν, με διαφορετικό τρόπο εκφράζονται, διαφορετικά αντιδρούν απέναντι στον ερωτικό πόνο, την προδοσία, την εγκατάλειψη.

Στη φάση αυτή θα μελετήσετε μια σειρά κειμένων και βασιζόμενοι σε αυτά θα κάνετε κάποιες εργασίες.

Τα κείμενά σας είναι τα εξής:

- [Απόσπασμα](#) από το ποίημα του Βιτσέντζου Κορνάρου *Ερωτόκριτος*
- [Απόσπασμα](#) από το βιβλίο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού *Έρωτος Αποτελέσματα*.

Αποστολή σας είναι να κάνετε στην τάξη μια πεντάλεπτη παρουσίαση στην οποία θα αναδείξετε πώς διαφοροποιείται στα κείμενά σας το ερωτικό βίωμα των ηρώων ανάλογα με το φύλο τους και θα αιτιολογήσετε τις απαντήσεις σας παραπέμποντας στην κοινωνία και την εποχή κατά την οποία γράφτηκαν οι στίχοι αυτοί.

Στην παρουσίασή σας θα έχετε μέχρι 10-15 διαφάνειες στις οποίες μπορείτε να εντάξετε εικόνες και μουσική. Στην τελευταία διαφάνεια μην ξεχάσετε να παραπέμψετε στο υλικό που αξιοποιήσατε.

Ερωτήσεις που θα σας βοηθήσουν για το στήσιμο της παρουσίασης είναι οι εξής:

- Ποια είναι η υπόθεση των δύο έργων; Πείτε μας δυο λόγια, είναι πιο εύκολο να καταλάβουμε σε τι αναφέρεστε.
- Σε ποια περίοδο της νεοελληνικής λογοτεχνίας γράφτηκαν τα κείμενα αυτά;

- Πώς βιώνουν και πώς εξωτερικεύουν τον έρωτά τους οι νέοι του πρώτου αποσπάσματος;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του προξενιού έτσι όπως αποτυπώνονται στα δύο κείμενα;

Στην έρευνά σας θα σας βοηθήσουν πέρα από τα εισαγωγικά σημειώματα του σχολικού εγχειριδίου και οι εξής σύνδεσμοι:

- Η [εισαγωγή](#) του σχολικού βιβλίου για την κρητική λογοτεχνία
- Το [λήμμα](#) της Βικιπαίδειας για την κρητική λογοτεχνία

Φύλλο εργασίας 3

Το προηγούμενο δίωρο ασχοληθήκατε με κείμενα που χρονολογούνται όλα πριν τον 19^ο αιώνα. Τις επόμενες δύο ώρες θα ασχοληθούμε με κείμενα που προέρχονται από τον 20^ο αιώνα.

Το κείμενό σας είναι το εξής:

- Απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Γρηγόριου Ξενόπουλου [Στέλλα Βιολάντη](#)

Αποστολή σας είναι να κάνετε στην τάξη μια πεντάλεπτη παρουσίαση στην οποία θα περιγράψετε πώς αναδεικνύεται το ερωτικό βίωμα της ομόνυμης ηρωίδας του μυθιστορήματος και θα αιτιολογήσετε την απάντησή σας παραπέμποντας στην κοινωνία και την εποχή κατά την οποία γράφτηκε το κείμενο.

Ερωτήσεις που θα σας βοηθήσουν για το στήσιμο της παρουσίασής είναι οι εξής:

- Ποια είναι η υπόθεση του έργου; Πείτε μας δυο λόγια, είναι πιο εύκολο να καταλάβουμε σε τι αναφέρεστε.
- Πώς βιώνει και πώς εξωτερικεύει τον έρωτά της η ερωτευμένη νέα;
- Πώς αντιμετωπίζεται από τον οικογενειακό της περίγυρο ο έρωτάς της; Να αναφερθείτε στην κοινωνία και την οικογένεια της εποχής (η Στέλλα Βιολάντη γράφεται στα 1901). Σχολιάστε ιδιαίτερα τη φράση της Βιολάνταινας: «— Εκατάλαβα· εσύ, παιδί μου, έχεις το διάολο μέσα σου!»
- Στο κείμενο του Ξενόπουλου ο έρωτας γίνεται απελευθερωτική δύναμη που κάνει την Στέλλα Βιολάντη να διεκδικήσει –αν και με τραγικά αποτελέσματα– την αξιοπρέπεια και την ελευθερία της. Συμφωνείτε με την παραπάνω άποψη; Πώς διαφαίνεται αυτό στο κείμενο;

- Ποια είναι η οπτική του αφηγητή σχετικά με τα γεγονότα που εξιστορεί και τους ρόλους των φύλων; Ανήκει στο ίδιο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο με τους χαρακτήρες του διηγήματος; Εντοπίζετε κάποια σχόλιά του;
- Στο κείμενο αυτό θεωρείτε πως αναπαράγονται ή ανατρέπονται κοινωνικά στερεότυπα; Πού στηρίζετε την άποψή σας;

Διαβάστε επίσης το παρακάτω κείμενο στο οποίο ο ίδιος ο Ξενόπουλος γράφει στα 1937 για το έργο του:

«Το διήγημα «Έρωσ Εσταυρωμένος», που το δραματοποίησα ύστερα με τον τίτλο «Στέλλα Βιολάντη», είναι μια έμπνευση του 1901. Ο θρύλος όμως που μου έδωσε αφορμή να γράψω και το διήγημα και το δράμα είναι κατά είκοσι τουλάχιστον χρόνια αρχαιότερος. Γιατί περί το 1880 ψιθυριζόταν στη Ζάκυνθο- ήμουν παιδί τότε- πως ένας άγιος πατέρας εφυλάκισε την κόρη του στη σοφίτα του σπιτιού του με ψωμί και με νερό, επειδή αγαπούσε κάποιον που δεν ήθελε να της τον δώσει κι αρνιόταν επίμονα να πάρει έναν άλλον που της έδινε αυτός. Η δυστυχισμένη κόρη πέθανε απ' αυτό το μαρτύριο αποσιώπησαν όμως την αιτία του θανάτου της και την εκήδεψαν μεγαλόπρεπα, με τις πιο επιδειχτικές εκδηλώσεις απαρηγόρητου πένθους. Λίγο αργότερα -ήμουν πια φοιτητής- άκουσα πως όμοιο δράμα έγινε και στην Πάτρα, και τα πρώτα χρόνια που εγκαταστάθηκα στη Αθήνα οριστικά, ε γνώρισα μια πολύ καλή οικογένεια με τέσσερες κόρες, που όταν μια απ' αυτές, η ωραιότερη, πέθανε κάπως ξαφνικά, έμαθα πως οι γονείς της και τ' αδέρφια της -δυο Νταντήδες υπήρχαν σ' εκείνο το σπίτι- την εσκότωναν από το ξύλο, επειδή είχε ερωτευθεί κάποιον παρακατιανό. Αυτή μάλιστα η αθηναϊκή ιστορία μου θύμισε τότε την παλιά ζακυνθινή και μ' έκανε να γράψω τον «Εσταυρωμένο Έρωτα της Στέλλας Βιολάντη», που έκανε τόση εντύπωση όταν πρωτοδημοσιεύθηκε στα «Παναθήναια», ώστε ο Παλαμάς να αφιερώσει ποίημα στην ηρωίδα -αυτό που έβαλα για πρόλογο στο

δράμα- κι ο Βλάσης Γαβριηλίδης να γράψει κύριο άρθρο στην «Ακρόπολη» του - άλλοι καιροί, άλλα ήθη- με τον τίτλο «Στέλλα Βιολάντη».

Και τώρα ρωτιέμαι: Γίνονται άραγε και σήμερα τέτοια δράματα σ' ελληνικά σπίτια, αθηναϊκά, πατρινά, ζακυνθινά; Μερικοί από τους κριτικούς, που ασχολήθηκαν με τη «Στέλλα Βιολάντη» αυτόν τον καιρό που την ξανάπαιξε με τόση επιτυχία η Μαρίκα Κοτοπούλη- η «πρώτη διδάξασα» το 1909- είπαν, όχι δεν γίνονται. Ούτε οι γονείς κάνουν τόση κατάχρηση πατρικής εξουσίας, ούτε τα σημερινά κορίτσια έχουν τη δειλία ή τη βλακεία να την υποφέρουν. Όταν ο πατέρας, η μητέρα, ο αδερφός, δεν θέλουν να της δώσουν τον εκλεκτό της, η ερωτευμένη σηκώνει επανάσταση, κάνει του κεφαλιού της, τον παίρνει μοναχή της. Κι' έχουμε πλήθος παραδείγματα κοριτσιών που στην επίμονη άρνηση της οικογενείας τους αντέταξαν τη δική τους βία, και συνεννοήθηκαν με τον λεγόμενο και τόσκασαν από το πατρικό τους σπίτι για να τον στεφανωθούν. Κι' άλλων ο αυτόβουλος γάμος αναγνωρίστηκε αργά ή γρήγορα και η περιπέτεια τελείωσε φαιδρά, άλλων όμως τον αγνόησε η πατρική εξουσία και η ζωή τους μ' ένα φτωχό νέο- γιατί οι γονείς αρνούνται συνήθως όταν ο λεγόμενος είναι φτωχός- γίνεται δράμα και μαρτύριο, ως να πεθάνει, μετά χρόνια, ο πλούσιος πατέρας και να πάρει η κακοπαντρεμένη κόρη τουλάχιστον την «νόμιμον μοίραν». Κάποτε, πάλι, συμβαίνει να βαρεθεί τη φτώχεια, να μετανιώσει, να εγκαταλείψει τον άντρα της-όταν, για τον ίδιο λόγο, δεν την έχει εγκαταλείψει πρώτος αυτός-και να γυρίσει στο πατρικό της σπίτι, όπου πάντα σχεδόν την περιμένει η υποδοχή του Ασώτου.

Αλλά τί μαρτυρούν τα πολυάριθμα αυτά παραδείγματα; Η πατρική εξουσία κι αν δεν είναι τόσο σκληρή, τυραννική, καταχρηστική, ώστε να φυλακίζει σε σοφίτες ή κατώγια, δεν υπάρχει, δεν εξασκείται, όπως και τον παλιό καλό καιρό; Και τα σημερινά κορίτσια, μ' όλες τους τις ελευθερίες, δεν είναι τόσες Στέλλες Βιολάντη, αφού αναγκάζονται, για να μη υποκύψουν στον τύραννο, που τους αρνείται τον αγαπημένο ή επιμένει να τους δώσει άλλον, να σηκώνουν επανάσταση; Γιατί και η

μακρινή Στέλλα Βιολάντη επανάσταση σήκωσε. Ούτε ν' ακούσει εκείνο που ήθελε ο πατέρας της, να πάρει τον «ασχημότερο» Μένουλα. Ή το Χρηστάκη ή κανένα. Κι αν στάθηκε να τη φυλακίσει- γιατί κι αυτό μπορούσε να το αποφύγει με μια προσποιητή μετάνοια- ήταν γιατί είχε γράψει του Χρηστάκη να πάει να τη σώσει έτοιμη κι αυτή να ξεπορτίσει μαζί του. Άλλο ζήτημα αν το δράμα της δεν είχε το ευτυχισμένο αυτό τέλος που έχουν τα περισσότερα σημερινά. Αιτία ο Χρηστάκης που δεν αγαπούσε παρά «τα τάλλαρα του πατέρα της», που τρομοκρατήθηκε απ' αυτόν, που απελπίστηκε να πάρει τη Στέλλα με το καλό και μη τολμώντας να την πάρει με τη βία, επροτίμησε να κλέψει μια άλλη που τον αγαπούσε, την πλούσια κοντεσσίνα Μαρκότση.

Το συμπέρασμα είναι πως ο κόσμος, η Ελλάδα και η Ελληνική οικογένεια, κατά βάθος δεν άλλαξαν καθόλου από τότε. Απλούστατα γιατί δεν άλλαξαν ούτε οι οικονομικοί όροι της ζωής, ούτε οι ψυχές του ανθρώπου κι οι καρδιές των κοριτσιών. Όπως υπήρχαν, έτσι υπάρχουν αισθηματικά κορίτσια που προτιμούν το φτωχό νέο που αγαπούν από οιονδήποτε πλούσιο. Όπως υπήρχαν, έτσι υπάρχουν γονείς, που εννοούν να εμποδίσουν με κάθε τρόπο τον ανάρμοστο ή τον ασύμφορο γάμο. Κι όπως τα σημερινά κορίτσια σε τέτοια περίπτωση, σηκώνουν επανάσταση, κι επέρχεται σπίτι μια δραματική σύγκρουση, έτσι έκαναν και τα παλιά, από τον καιρό της Στέλλας Βιολάντη, με τη διαφορά πως η σύγκρουση τότε ήταν βιαιότερη και δεν τελείωνε πάντα με τη νίκη του αισθήματος. Αν θέλετε μάλιστα, η Στέλλα Βιολάντη είναι μια πρόδρομος των σημερινών κοριτσιών με τη συναίσθηση, την επίγνωση που είχε της ελευθερίας της, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της, τη δύναμη της, το πείσμα της: πράγματα που δεν τα είχαν συνήθως τα κορίτσια κι υπέκυπταν αγόγγυστα στην πατρική εξουσία. Η Στέλλα Βιολάντη «προτρέχει της εποχής της» κι είναι σαν ένα κορίτσι σημερινό. Γι' αυτό και το δράμα της συγκινεί ακόμα τον κόσμο. Ο θεατής βλέπει μια ιστορία, που, στη μεγάλη της γραμμή, γίνεται και σήμερα, αδιάφορο αν είναι διαφορετικές μερικές λεπτομέρειες.»

(άρθρο από το 1^ο τεύχος του περιοδικού *Νεοελληνική Λογοτεχνία* (1937), ανακτημένο από τον ιστότοπο http://eranistria.blogspot.gr/2012/02/blog-post_20.html)

Φύλλο εργασίας 4

Και τώρα, μετά από τόσα κείμενα που υμνούσαν την ομορφιά του έρωτα και θρηνούσαν τον πόνο που τον συνοδεύει μερικές φορές, τι λέτε εσείς;

Τι σημαίνει για σας ερωτεύομαι;

Αναρτήστε στον φάκελο "ΕΡΩΤΕΥΟΜΑΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ" τον δικό σας περί έρωτα ορισμό. Αν θέλετε, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε αποσπάσματα από τα κείμενα που διαβάσατε ως τώρα.

Στο σπίτι διαβάστε τα κείμενα των υπολοίπων της τάξης και γράψτε το δικό σας σχόλιο.

Ζ. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο θα μπορούσε να εμπλουτιστεί και με άλλα κείμενα, από άλλες περιόδους της νεοελληνικής γραμματείας, ώστε να αποτυπώνει αντιπροσωπευτικότερα την εξέλιξη του θέματος του έρωτα στην νεοελληνική λογοτεχνία.

Στο πεδίο αυτό η δημιουργός του συνταγμένου σεναρίου σημειώνει επίσης πως θα μπορούσε να αξιοποιήσει ο εκπαιδευτικός:

*κείμενα από το λήμμα «έρωτας» του Λεξικού Νεοελληνικής Λογοτεχνίας¹ στο οποίο καταχωρίζονται τα πιο χαρακτηριστικά για κάθε περίοδο της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Διαφορετικά μπορεί να μειώσει τον αριθμό των φύλλων εργασίας και των εξεταζομένων κειμένων και να προσθέσει την ανάγνωση του μυθιστορήματος του Κοσμά Πολίτη, *Ερωϊκά*, κατά την οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες αναγνωρίζουν τη βασική δομή του μυθιστορήματος, καταγράφουν χαρακτηριστικά των βασικών μυθιστορηματικών προσώπων, σχολιάζουν τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις επιλογές τους και σημειώνουν χαρακτηριστικά της αφηγηματικής του τεχνικής. Η ανάγνωση του συγκεκριμένου μυθιστορήματος μπορεί να συνδυαστεί και με αποσπάσματα από την ομότιτλη δραματική σειρά σε σκηνοθεσία Πάνου Κοκκινόπουλου που προβλήθηκε στην ΕΤ1 το 1999 και διατίθεται στο διαδίκτυο.*

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν στην εφαρμογή καθώς και οι, επιτυχείς ή όχι, προσπάθειες που έγιναν για την άρση των δυσκολιών αυτών περιγράφηκαν παραπάνω. Θεωρώ, πάντως, πως, πέρα από τους άλλους στόχους τους, τα σενάρια

¹ *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρόσωπα, Έργα, Ρεύματα, Όροι*. Αθήνα: Πατάκης, 2007.

που ακολουθούν την ομαδοσυνεργατική μέθοδο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται και ως άσκηση στην καλλιέργεια της συνεργασίας και της ανάληψης ευθυνών στο πλαίσιο μιας ομάδας, για αυτό και για εμένα δεν αποτιμάται ως αποτυχημένη η εφαρμογή στο συγκεκριμένο τμήμα. Ας θυμηθούμε άλλωστε πως πρόκειται για τμήμα της Α΄ Λυκείου, και ως εκ τούτου δεν έχουν ακόμη παγιωθεί σχέσεις στενές μεταξύ των μαθητών και των μαθητριών του τμήματος, δεδομένου άλλωστε ότι η εφαρμογή έγινε στο ξεκίνημα του σχολικού έτους.

Αν επιχειρούσα εκ νέου εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου, θα προτιμούσα να περιοριστούμε σε αφηγηματικά κείμενα, για παράδειγμα την *Ερωφίλη*, τον *Ερωτόκριτο*, τη *Στέλλα Βιολάντη*, και να δοθούν από τα κείμενα αυτά μεγαλύτερα αποσπάσματα. Νομίζω πως θα ήταν ευκολότερο για τα παιδιά να συνδεθούν με τους ήρωες και τις ηρωίδες των κειμένων, αν παρακολουθούσαν στενότερα τη ζωή, τη δράση και τις επιλογές τους. Αν επιτυχανόταν η εδραίωση του δεσμού αυτού, έχω την εντύπωση πως θα κινητοποιούνταν περισσότερο οι μαθητές και οι μαθήτριες. Η τρίτη φάση της εφαρμογής νομίζω πως απέδειξε ότι τα παιδιά επιθυμούν να αρθρώσουν τον προσωπικό τους λόγο περί έρωτα ` μένει να συνδεθεί ο δικός τους περί έρωτα λόγος με τον λόγο της λογοτεχνίας περί έρωτα. Ενδιαφέρουσα θα ήταν μια εφαρμογή του συγκεκριμένου σεναρίου που θα αξιοποιούσε κείμενα πιο σύγχρονα, με ήρωες και ηρωίδες των οποίων ο λόγος να εμφανίζει με τον λόγο των ίδιων των μαθητών ενδιαφέρουσες παραλληλίες, οι οποίες θα ήταν δυνατό να αξιοποιηθούν στη διδασκαλία.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

—